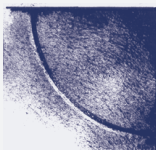

Ivan Basić

KOSTA STRAJNIĆ *RETROUVÉ*

Kosta Strajnić - život i djelo

znanstveni skup

Galerija Dulčić/Masle/Pulitika, Dubrovnik

25.-27.5.2007.

“**D**vije najvažnije godine u povijesti Dubrovnika su 1667. i 1927. Prva je godina ‘velike trešnje’, a u drugoj je [zapravo 1928.] u Grad stigao Kosta Strajnić”. Ovako su otprilike glasila riječi gospara Tomislava Šuljka, zaslužnog člana Društva prijatelja dubrovačke starine, koje se iz današnje perspektive malne razotkrivaju kao doslovna istina. Jer povjesničar umjetnosti, likovni kritičar, teoretičar, estetičar, konzervator i muzeolog Konstantin-Kosta Strajnić (Križevci, 1887. - Dubrovnik, 1977.) uistinu je imao gotovo demijuršku ulogu u razvoju kulture Dubrovnika tijekom većeg dijela 20. stoljeća. Ipak, zasluge su mu minorizirane još za života, da bi se u posljednjih 30 godina preko njegova djela prešutno prelazilo. Upravo je jedna od zadaća ovog znanstvenog skupa bila revalorizacija Strajnićeve životnog djela.

U predvečerje prvoga dana skupa položeni su vijenci na njegov grob na Boninovu. Sudionike je potom na prigodnom domjenku u palači Bassegli-Gozze ugostilo Društvo prijatelja dubrovačke starine. Neformalno druženje s prisjećanjima starijih na Kostu Strajnića bilo je najbolja moguća uvertira u znanstveni dijalog o njegovu životu i djelu. Drugi dan znanstvenog skupa otvoren je pozdravnim govorima

domaćinâ, koji su istaknuli asimilacijsku snagu Strajnićeve ličnosti u međuratnom i poslijeratnom Dubrovniku. Skup je okupio 13 izlagača, iz Dubrovnika, Zadra, Zagreba, Cavtata i Splita. Prostornom rasprostranjenošću i domenama djelovanja zastupljen je impresivan broj institucija: fakultetski odjeli za povijest umjetnosti iz Zadra i Zagreba, Institut za povijest umjetnosti, dubrovački Županijski zavod za prostorno uređenje i Odjel za umjetnost i restauraciju te Zbirka Baltazara Bogišića Zavoda za povijesne znanosti HAZU iz Cavtata. Prva izlagateljica, Sanja Žaja Vrbica, iskoristila je naslov Strajnićeve članka *Za umjetničku aktivnost Dubrovnika* iz 1929. kao paradigmu njegove djelatnosti u Gradu tijekom idućih pet desetljeća. Ostvarivanju dugoročnog Strajnićeve plana imalo je doprinijeti osnivanje arhiva i muzeja, ali i Galerije jugoslavenske suvremene umjetnosti; pokušao je organizirati i atelijere za mlade slikare, kao i “školu dekorativnih umjetnosti” ugledanjem na njemačka iskustva, ali nacionalnog predznaka, s vlastitom tvornicom (!). Jedan od vrhunaca Strajnićeve djelovanja u Gradu svakako je osnivanje Umjetničke galerije koncem 1945.; upravo održana izložba umjetničkih oblikovanjâ Strajnićeve lika svojevrsni je okašnjeli *antidoron*

prvom ravnatelju i donatoru. Vinko Srhoj govorio je o Strajničevu odnosu spram ideje tzv. nacionalnog stila u umjetnosti. On je rano pristao uz umjetničku struju oko grupe Medulić i I. Meštrovića, pledirajući u više programatskih tekstova za nacionalni biljeg jugoslavenske umjetnosti (koji se imao postići fuzijom immanentnog nacionalizma i originalnosti). No, kasnijom evolucijom Strajnićevih shvaćanja taj umjetnički unitarizam ("likovno" jugoslavenstvo kao superstrat "političkom" unitarnom jugoslavenstvu) kod njega sve više prepušta mjesto pluralizmu likovnog stvaranja oslonjenu na ostvarenja tzv. čistoga slikarstva minihenske škole (osobito nakon preseljenja u Dubrovnik 1928.). Napokon će Strajnić u svojim raspravama i praktičnom pedagoškom djelovanju među mladima sasvim napustiti ideje nacionalnog stila u korist postimpresionizma, fovizma, konačno ekspresionizma, sve uz snažan i neprestan koloristički akcent. Na Srhojevo izlaganje nadovezala se Irena Kraševac, koja je na nizu do sada gotovo neuočenih primjera dala pregled Strajnićeve recepcije Meštrovićeva djela (upravo je on 1919. bio autor monografije o Meštroviću). Ne zadržavajući se samo na "meštrovićevskom" kritičkom opusu Strajnića, I. Kraševac upozorila je na gotovo osmotsku povezanost likovne umjetnosti i politike jugoslavenstva tijekom prvih triju desetljeća 20. stoljeća. Institucionalnim radom K. Strajnića na zaštiti spomenika pozabavio se Ivan Viđen, prikazavši povijest i prilike rada dubrovačkog Nadleštva za umjetnost i spomenike, odijeljena konzervatorskog ureda s izuzetno širokim ovlastima osnovanog 1919. upravo zalaganjem Strajnića i Marka Murata. Ono će sve do 1929. djelovati u atmosferi podvojenih lojalnosti, u stalnoj opoziciji spram mjesnog Uresnog povjerenstva. Otežavajuća okolnost bilo je i nepostojanje Zakona o zaštiti spome-

nika kulture. I. Viđen pokazao je kako jedan od temelja kasnijim uspjesima Lukše Beritića u zaštiti dubrovačkih zidina valja tražiti u Muratovu i Strajničevu *Ugovoru o zidinama* iz 20-ih godina. Marina Oreb valorizirala je ulogu Koste Strajnića u dubrovačkoj fazi arhitekta Nikole Dobrovića, kao i prilagodbu njegova arhitektonskog leksika regionalnom *genius loci*. Strajnić je odigrao presudnu ulogu u dovođenju Dobrovića u Dubrovnik, a mnogim je Dobrovićevim arhitektonskim ostvarenjima bio inicijator ili posrednik. M. Oreb donijela je niz od 22 Dobrovićeva djela na dubrovačkom području (što izvedenih, što neizvedenih) od 1929. do 1965., uz prino - atribuciju Dobroviću grobnice Berdović iz 1940. na groblju u Boninovu. Jedan *case-study* unutar Strajnićeve uloge u spomeničkom oplemenjivanju dubrovačkog ambijenta ponudila je Patricija Veramenta Paviša. Riječ je o spomen-križu na Srđu što je imao komemorirati 1900. obljetnicu Kristove muke. Usprkos Strajničevu posredovanju između crkve i Jože Plečnika (koji je poslao tri idejna rješenja križa), nakon mnogih komplikacija na Srđu je postavljeno neizražajno ostvarenje u kamenu Silvija Sponze. Plečnikove idejne skice tada je nacrtao njegov učenik i suradnik, Kotoranin Vinko Glanz (1902.-1977.), čijim se dubrovačkim *soggiornom* bavio Antun Baće. Glanz je 1929. - sve zauzimanjem K. Strajnića - imenovan za dubrovačkog općinskog arhitekta, položaj koji će zauzimati tek tri mjeseca. Kasnije, 30-ih godina, sudjelovao je s Plečnikom na više adaptacijskih i regulatornih projekata u Dubrovniku. Središnje mjesto u Strajnićevoj konzervatorskoj teoriji zauzima njegova polemika s don Vinkom Brajevićem iz 30-ih godina, koja je bila u fokusu izlaganja Denisa Vokića. Riječ je o raspravi o suvremenoj izgradnji na jadranskoj obali (prije svega u povijesnim gradovima) koja je

po važnosti jednakovrijedna velikim i dalekosežnim suvremenim raspravama o metodologiji zaštite spomenika. Danas gotovo sasvim zaboravljeni Brajević, urednik splitskog dnevnika *Novo doba*, nije poricao vrijednost moderne arhitekture, ali je djelovao s pozicija "arhitektonskog regionalizma", naglašavajući "smislenu modernu varijaciju" rješenja ovjerovljenih u mjesnoj tradiciji. Dijalog dvojice suvremenika bio je po tonu i argumentaciji primjeran, a 1931. u ukupnosti je objavljen u knjižici *Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture*.

Milovan Stanić, *Portret Koste Strajnića*, oko 1953.

O Strajniću kao promotoru novih tema u likovnoj kritici izlagala je Jasna Galjer, pružajući značajnu glosu proučavanju svih područja Strajnićeve aktivnosti. Začudna suvremenost vizualnokulturnih pogleda K. Strajnića pokazuje se u njegovu bavljenju dizajnom, primijenjenom umjetnošću i umjetničkim obrtom, kojima svojim opusom (plakat, grafički dizajn) među prvima daje "pravo građanstva" u domaćoj povijesti umjetnosti. Doseži njegove likovne kri-

tike ne iscrpljuju se time. Malo je, primjerice, poznato da je Strajnić već 1925. znao prepoznati kvalitete arhitekture mladog Le Corbusiera (hvaljeni i osporavani paviljon na Svjetskoj izložbi u Parizu). Stane Perišin izvjestila je o radu K. Strajnića na korpusu Bogišićeve grafičke zbirke u Cavtatu. On svjedoči kako o visokoj erudiciji Strajnićevoj (njegovi tadašnji rezultati i danas su temelj svakog ozbiljnog proučavanja zbirke), tako i o razini opremljenosti (za ono doba jedinstvenoj) njegove biblioteke stručnim naslovima, za čijim gubitkom danas možemo samo žaliti. Frano Dulibić upoznao je sudionike skupa sa Strajnićevom epizodom iz 1937., kada je u Divoni priredio *Izložbu karikature i satiričkog muzeja*, zalažući se i za ustanovljavanje Muzeja satire. Avangardnost muzeoloških pogleda K. Strajnića ogleđa se, upozorava F. Dulibić, u ovoj ideji koja je po vremenu postanka i izvornosti fenomen europskih razmjera. Vicko Fisković se u izlaganju naslovljenu *Iz dopisivanja Koste Strajnića i Cvita Fiskovića* posvetio - u dosadašnjim interpretacijama pomalo zanemarenim - Strajnićevim trajnim preokupacijama starijom umjetnošću, prije svega ikonama i Bogišićevom grafičkom zbirkom u Cavtatu. U potonjem se segmentu Fiskovićevo izlaganje lijepo nadopunilo s onim ranijim S. Perišin. Navodeći odabrane primjere iz Strajnićeve korespondencije s C. Fiskovićem, izlagač je pokazao važnost njihova odnosa za kulturnu povijest; iz te je plodne simbioze proizišlo mnoštvo praktičnih rješenja u teškim poratnim prilikama, kao i više sretnih akvizicija (primjerice kompozicija pripisana M. Giambonu, koju je C. Fisković otkupio za ondašnji Historijski institut JAZU u Dubrovniku). U posljednjem izlaganju Antun Karaman posvetio se prijelomnom trenutku na prijelazu 20-ih u 30-e, u kojem je pojava K. Strajnića i plejade njegovih štitenika ispu-

nila likovni vakuum u Gradu nastao Bukovčevom i Medovičevom smrću, podudarivši se s "postnacionalnom" fazom Strajnićeva umjetničkog programa. U ključu čitanja tadašnjeg Strajnićeva obrata nalazi se dvojba mogu li političke akcije i nacionalna svijest uvijek polučiti uspjeta umjetnička ostvarenja. Dugoročno je utjecaj Strajnića i njegova kruga na likovne umjetnike (B. Rašica, A. Masle, Đ. Pulitika, I. Dulčić i dr.) oblikovao širok formalni okvir poznat kao "dubrovački koloristički slikarski krug", nadišavši lokalne okvire.

Iznenadenje dana bio je pretisak davne Strajnićeve knjižice *Dubrovnik bez maske*, kao kruna uspješne suradnje priređivača Ivana Viđena s Društvom prijatelja dubrovačke starine i Hrvatskim restauratorskim društvom. Dobili su ga svi sudionici skupa. To izdanje fundamentalnih konzervatorskih tekstova (ujedno sadrži *Misli o čuvanju dalmatinske arhitekture*) doista zaslužuje zasebnu recenziju. U smiraj drugog dana skupa u istim prostorijama otvorena je izložba *Lik Koste Strajnića očima prijatelja umjetnika* praćena promocijom pripadajućeg kataloga koji je uredila Rozana Vojvoda. Istovremeno je na donjoj etaži Galerije priređena mala izložba ostataka Strajnićeve biblioteke, prema svjedočanstvima suvremenikâ jedinstvene u omjerima čitave regije, a žalosno rasute (kao i umjetnička zbirka) nakon neuspjele donacije Gradu iz 1970. i Strajnićeve smrti. Dio knjiga pronašao je ipak put do Instituta za povijest umjetnosti.

U raspravama koje su pratile radni dio skupa svojim su se prilogima istaknuli Ivo Grbić, Tomislav Šuljak, Branka Martinović Vuković, Vicko Fisković i Igor Fisković; F. Dulibić naglasio je potrebu za izradom kumulativne bibliografije K. Strajnića i radova objavljenih o njemu, za koju su na suradnju pozvani svi sudionici skupa. Tajnik znanstvenog skupa I. Viđen najavio je tiskanje zbornika u kojem će biti objedinjeni svi prilozi izlagača. Pošto je radni dio skupa obuhvatio čitav drugi dan, treći je rezerviran za stručni izlet na otok Lopud, gdje je organizirano razgledavanje arhitekture Nikole Dobrovića (hotel Grand, vila Vesna i spomenik nesretno preminulom češkom književniku Viktoru Dyku).

Zaključno možemo čestitati organizatorima skupa (ali i izložaba, kataloga, knjige...) na uspješnu okupljanju oko osobe Koste Strajnića najkompetentnijih proučavatelja razdoblja u kojem je djelovao i na ponovnu dozivaju u kolektivnu memoriju njegovih zasluga za razvoj likovne kulture grada sv. Vlaha. Pohvale u prvom redu idu mladom kolegi Ivanu Viđenu koji je na vlastitim plećima iznio lavovski dio posla. Gotovo bi se moglo reći da je ovaj znanstveni skup 80 godina nakon Strajnića ponovio njegovo "buđenje" petrificirane dubrovačke kulturne scene. Radijusom djelovanja, zastupljenošću raznolikih znanstvenih i umjetničkih profila, skrupuloznošću obrade.